

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՈՒՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ԸՆԲԱԹ 11 ՅՈՒՆԻՍԻ 1860

ԹԻՒ 625

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 11 ՅՈՒՆԻՍԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Եթե Վաղղիոյ կառավարութեան պաշտօնաւորները կարգաւորեցին յայտնաւորեցին զգալի մասը և զիտաւորութեանց վատահոգութիւն մատուցանելու ըլլամբ, Եւրոպայի այժմեան քաղաքական խռովութիւնները առանց պատեւաբար պիտի կարգադրուին «Նաբոլէոն կայսրը» կրտսէ Մակիէօր օրագիրը, իւր ամեն ջանքը ի գործ կը դնէ ի վերահաստատել Եւրոպայի մէջ զվատահոգութիւնը որ խախտուած է: Իւր միակ փափակն է խաղաղութեամբ ապրիլ իւր գաշնակից վերահաստատու հետ և հոգ տանիլ գործունէւ կերպիւ բազմապատկել Վաղղիոյ զանազան շահաբեր արդիւնները:

Վերադարձաւ, ամեն տէրութիւնը այս և ասոր նման պաշտօնական յայտարարութեանց վերայ վատահոգութիւն չունին, և Վաղղիոյ ու Նիցայի երկիրներուն Վաղղիոյ հետ միաւորուիլը պատշաճ տուաւ մտածելու բազմապատկել, թէ Նաբոլէոն Եւրոպայի զատ չունի, և զանազան պատշաճութիւններ կրնայ գտնել ուրիշ երկիրներու ալ տիրապետելու:

Այս ենթադրութիւնը կամայ փոխը, որուն հիմնաւոր կամ անհիմն ըլլալը ոչ ոք կրնայ գուշակել, կը պարտաւորէ Եւրոպայի տէրութիւնները որ միշտ պատրաստ ըլլան ի պատերազմ: Բնական է որ, իրօք թէպէտեւ պատերազմ չկայ, արեւահասեցութիւն չկայ, բայց պատերազմական ամեն ծախքերը կը լրան, վատահոգութիւնը և հաւատարմութիւնը աներեւոյթ եղանակով, փոխառակաւորութիւնը կը լրանալի և երկբայութիւնը ու կասկածը երթալով կը զօրանայ և կը տարածուի: Իրօք այս գաղափար վիճակը երբեմն պատերազմական անակնկալ գեղեցիկ ըստորոք միտք երկար ժամանակ կրնայ տեսլ, այսինչ պատերազմը չստանալով չունի կը վերջանայ:

Մեծին Բրիտանիոյ ազգային երեսփոխանաց Ժողովոյն նիստին մէջ, որ ի 1 յունիսի ըստ նոր տուածին, իւր զօրապետը խնդրեց որ պատերազմի ծախքը համար շատ գրամ օրոշուի, որ պէտքի կառավարութեանը հարկ չըլլայ յանկարծ նորէն ստակ ու գէլու: Եւ յաւելցուց թէ ներկայ տարւոյն համար օրոշուած գումարը վստահ պատերազմական ծախսից, անբաւական կերպի:

Նիցայի զօրաբանակին ընդհանուր հրամանատար Բարձրագոյն արքայազուն Ֆելիքսի Գուբը պաշտօնական հաղորդութիւն մը մէջ ըսաւ թէ «կը յայտնայ թէ իւր հայրենիքը տակաւին երկար ժամանակ խաղաղութեան բարիքը պիտի վայելէ, սակայն պէտք չէ մոռնալ թէ շատ ժամանակ չկայ որ պատերազմի մը անկարելիութեան ցնորքը տարածուած էր (Նիցայի մէջ և այս երազը անհաղին կերպիւ փարատեցաւ Խորմի պատերազմին տուէլ): Այս պատերազմը հազիւ թէ վերջացած էր, ըստ, որ Խաղղիոյ ապստամբութիւնը ծագեցաւ, և միայն այժմ քիչ մը աղատարար շունչ կառնուի: Իսկ Վաղղիոյ պէտք չէ որ կարծէ թէ այսօրուան օրս ալ պատերազմը կարելի չէ»:

Հա այսպիսի կախածու որ վիճակի մը մէջ կը գտնուի Եւրոպայի քաղաքականութիւնը, որ ոչ խախտութիւն կը համարուի և ոչ պատերազմ:

Սիկիլիոյի ապստամբութիւնը կատարեալ յաջողութեամբ պատկուելու վրայ է: Կարիպալոյ քաջ զօրապետը զանազան յաղթութիւններէ ետեւ, Բալէրմոյի ալ տիրեց, որ Սիկիլիոյի մայրաքաղաքն է, ու 170 հազարի չափ բնակիչ ունի:

Ընայժմ միայն Մէսինան Նաբոլէի գործը ձեռքը մնացած է: Սակայն սարակոյս չկայ թէ այս ամուր քաղաքն ալ կամ շուտ կամ ուշ ապրտամբաց իշխանութեան ներքեւ անցնելով, բոլոր Սիկիլիոյ կղզին իւր ազատութիւնը և իւր անկախութիւնը ձեռք պիտի բերէ:

Կրեն թէ Նաբոլէի թագաւորը, իրայ այս փոսնաւոր վախճանը տեսնելով, ինքնագիր նամակ մը գրած է առ Նաբոլէոն կայսրը: աղագէտ լով որ իւր իշխանութիւնը հաստատուն պահէ Սիկիլիոյի վրայ, և խօսք կուտայ թէ պատրաստ է ամեն կերպ աղատարարական սահմանադրութիւններ տալու յիշեալ կղզւոյն ժողովուրդը:

Վաղղիոյ կայսրը ի պատասխանի գրութեան Նաբոլէի թագաւորին, խմբուցեց է, կրտսէ, թէ այդ բանին համար պէտք է որ իւր գաշնակցոյցը հետ խորհրդակցի: Օրագիր և իցէ, մենք չեմք կարծեր որ Սիկիլիոյ իւր ազատութիւնը, զինու զօրութեամբ և տյաքան արեւահասեցութեւ ձեռք բերելէ ետեւ, հաճութիւն տայ դարձեալ Նաբոլէի իշխանութեան ներքեւ մտնել:

Չինաստանէն հասած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Չինաց կայսրը բացառական պատասխան տալով Նիցայի ի Վաղղիոյ ի միասին տուած վերջնագրոյն, այս երկու տէրութիւնները մօտեւ պիտի սկսին եղբայրութեան գործերը յառաջ տանելու:

ՀՈՒՓՈՒՄԵՆԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

Նշեալ ամսոյ 26ին հինգշաբթի օրը քաղաքիս հոգեւոր հովիւ գերապատիւ տէր Պօղոս արքեպիսկոպոսը՝ ընկերութեամբ երկու քահանայից և ազգային հագաբարձուաց, հաճեցաւ Հռիփսիմեանց վարժարանը գալ, ուր ներկայ էին նաեւ քանի մը ուսումնական և ուսուցիչներ յարգելիք:

Այս մասնաւոր Ժողովոյն նպատակն էր հարցաքննել յիշեալ վարժարանին աշակերտութիւնները յանապատրաստից՝ որպէսզի անոնց սովորածներուն վրայօք կարող ըլլան ճիշտ տեղեկութիւն տալու: Բանդի յայտնիէ որ ազգային դպրատանց մէջ, սովորաբար, նախապատրաստութիւն կը լրացնեն իրենց ստու պատասխանները բերան կըստովին, առանց հիմնաւոր տեղեկութիւն ունենալու անոնց վերայ: Այս մասնաւոր քննութիւնը, գոհութիւն լսածով, այնպիսի պատողական կերպիւ չէլաւ: Ստուգ է որ աշակերտութիւնները պատշաճ պատասխաններ չունին, սակայն անոնց ուսման վիճակը, համեմատութեամբ զոհաւորեցի գտնուեցաւ: Հարցաքննութեան նիւթերն էին, հայկաբանութիւն, համառօտ քրիստոնէական վարդապետութիւն, թուաբանութիւն և գաղղիերէն լեզուն: Աշակերտութեանց հայերէն գրաբան և աշխարհաբան շարադրութիւնները, գեղագիտութիւնները, նմանապէս գաղղիերէն գրաբանները մեծ գրասեղանի մը վրայ դրուած էին, ուր կարգաւ գետեղուած էին նաեւ անոնց բազմապատկ ձեռագործ աշխատասիրութիւնները, այսինքն արուեստական գեղեցիկ ծաղիկներ թաղարներու մէջ դրուած, ստակի և ծխախոտի բանուած աղւոր քսակներ, թաւիչի և մետաքսեայ կերպաններու վերայ բանուած բարձր, կօշիկներ, օյաններ լամբիները գրուելու բանուածքներ, բարակ կարով կարուած շապիկներ, ուրիշ տեսակ տեսակ աշխատասիրութիւններ և այլն, և այլն:

Հարցաքննիչ Ժողովը բաւականապէս գոհ

ըլլալով Հռիփսիմեանց վարժարանին բարեկարգութեան և աշակերտութեան յառաջադիմութեան, գերապատիւ տէր Պօղոս արքեպիսկոպոսը համառօտ ատենախօսութեամբ մը իւր հայրական շնորհակալութիւնը յայտնեց և օրհնեց բոլոր աշակերտութիւնները, որոց թիւը մեծ և պզտիկ ընդամենայն 200ի կը հասնի:

Վայիսի 30ին երկուշաբթի օրը, որ սրբոյց Հռիփսիմեանց կուսանաց տօնակալութիւնն էր և որոց անուամբ կառուցեալ է յիշեալ հայկապ վարժարանը ի մեծաշուք Հռիփսիմե տիկնաջէ Կոստանդեան, մայիսի 30ին օրը կրտսէ փառաւոր հանգէս մը կատարուեցաւ նոյն վարժարանին մէջ ի ներկայութեան բազմաթիւ արկնաց և մարդ աշակերտութեան: Այս հանգիսին ներկայ էր Կոստանդեան Հռիփսիմե տիկինը, բայց մեծաշուք Յուլիանէ տիկինը Կոստանդեանց օրուն առատաձեռնութեամբ գաղղիերէնին օգնատուութիւնը կը լրացնէ, օրինաւոր պատճառէ մը արգելեալ, չկրցաւ իւր ներկայութեամբը պատուել այս ազգային սրտաւռու շնորհքը:

Իւրեք պատարագը լմննալէն ետեւ, ժամարար քահանայի գերատաւրեալ եկաւ ի վարժարանն ուր Լեւոնարան մը կարգաւոր վարժապետի ըստ: Այս այնորիկ երեք ծառ կարգացուեցաւ երեք յառաջագէտ օրհնորդներէ ի յայտարարութիւն ազգային երախտագիտութեան առ յիշեալ ազնուատու հարերարու հիւ Հռիփսիմեանց վարժարանին: Նոսերը լմննալէն ետեւ, վեց աշակերտութիւն գաղղիերէն համառօտ թարգման գութիւն մը ներկայացուին: արուն վերնագիրն է La reconnaissance d'un bienfait n'est jamais perdue. այսինքն բարեգործութեան մը երախտագիտութիւնը երբեք չի օրոշուի: Իւրաքանչեւ աշակերտութիւն իւր գերատաւան պաշտօնը այնպիսի յարմար շարժումով և յաջողութեամբ կատարեց, որ հանգիստանի տիկնայք զմայլեցան և յաճախ ծափահարութեամբ իրենց սրտին մեծ գոհունակութիւնը յայտնեցին: Ահա այսպէս, ազգային այս տօնակալութիւնը նոյն օրը վերջացաւ ի բերկրութիւն սրտի բոլոր ազգայնաց:

Երկայ ամսոյ 5ին կիրակի օրն ալ Հռիփսիմեանց վարժարանին օրհնորդաց պարգևատրուութիւնը եղաւ, որուն ներկայ գտնուեցան, բաց ի գերապատիւ արքեպիսկոպոսը Լաշնորդէ մերմէ և ի մեծարգոյ ազգային հագաբարձուաց, աշուկերտութեանց հայրերը և ուրիշ շատ ազգայնիք: Այս հանգիսին մէջ երկու աշակերտութիւն գաղղիերէն յարմար երկու ծառ կարգացին: և վերաջիշեալ գաղղիերէն թարգմանութիւնը կրկուցաւ: Իրաւեալ ուրիշ շորս աշակերտութիւն գաղղիերէն տրամախօսութիւն մը ըլլին: Երկար կեանք և բարօրութիւն մաղթելով ազգային բարեբարաց:

Ի վերջոյ, Հռիփսիմեանց վարժարանին երկու վերատեսու շնորհէն մէկը՝ հաստատուուն ձայնիւ մը, հետեւեալ տօնախօսութիւնը կարգաց: որ ինչպէս կը տեսնուի ի կրկնապէս հրապարակուի: Գոր մատուցին այս Ժողովոյն մէջ:

Լա մեծարգոյ ազգային հագաբարձուս և ստարժանայարգ Ռոնդ օրհնորդաց, աշակերտութեանց Հռիփսիմեանց վարժարանին:

Յարգւոյ Տեառք:

Երեք մեզ որ քանի մը համառօտ գիտութիւններ ընեմք այս բարեպատիւ հասարակութիւն, որով օգտակար կը համարեմք ի մասին բարեկարգութեան և յառաջադիմութեան վարժարանին:

Ամեն մարդ գիտէ թէ որ և իցէ ազգային հաստատութեան մը և մասնաւոր վարժարանի մը

հրամանատարութիւնը (յառկայէս ներքին հրա-
մանատարութիւնը) պէտք է որ մէկ, օրինակ
և գործողութիւնը պէտք է որ մէկ, օրինակ
հրամանատարութիւնը պէտք է որ մէկ, օրինակ
հրամանատարութիւնը պէտք է որ մէկ, օրինակ

Այժմ դպրատուն մը այս անհրաժեշտ պայման
ներէ դուրս կը գտնուի, այն ժամանակը
Նախ, վարժարանները հարկաւոր եղած յար-
գումները և հնազանդութիւնը չեն ունենար
առ վերատեսուչս դպրատան և ըստ հաճոյից
իւրոյ կրկնուին: Արեւմտեան ճիւղերն ալ յայտնի
և համարձակ կերպիւ չեն կրնար հարկաւոր ե-
ղած ազգայնականութիւնները ընել վարժարանաց:

Ինչու ալ ըլլան, վերատեսուչ խրատները և
պատուէրները ի գործ չեն դրուիր:
Երկրորդ, որ առաջնայն հետեւութիւնն է,
վարժարաններն ևս նոյն չափով կը զարգանան ա-
շխարհներէն, այսինքն նշահարկաւոր եղած յար-
գումները և համակրութիւնը ձեռք կրնան բե-
րել անոնցմէ, և ոչ տուած խրատներն ի գործ
կը դրուի: Երրորդ, անհնազանդութիւնն ի
մէջ աշակերտաց, որ աղբիւրն է դանադան ան-
կարգութեանց ամեն դպրատանց մէջ:

Երրորդ, դպրատան մը մէջ, պէտք է որ իւ-
րաքանչիւր պաշտօնին յարմար անձ մը գտնուի,
որ կարող ըլլայ արժանաւորութեամբ ի գործ
դնել իւր պաշտօնը: Իսկ, ինչպէս ամեն մարդ
գիտէ, սովորաբար մեր աղբիւրն մէջ պաշտօնի մը
համար մարդ չենք փնտռեր, այլ մարդու մը
համար պաշտօն կը փնտռենք, այսինքն անգործ
կամ օգնութեան կարօտ անձ մը կը գտնուի և
անոր ապրուստ մը ծարերու համար, աղբիւրն
հաստատութեան մը մէջ մէկ գործ կը յանձնուի
իրեն, առանց ուշադրութիւն մատուցանելու ա-
նոր անյարմարութեանը կամ անբաւականութեանը:
Այս բանը ըստ ինքեան գաղափարներէ չէ ան-
շուշտ, քանզի մարդասիրութիւն և սիրտնութիւն
մը կը համարուի: Սակայն աղբիւրն անոր գործ
չէ ամենին, ըստորում աղբիւրն այն հաստա-
տութեան ու այն վարժարանին բարեկարգ ըն-
թացքին արգելք կը ըլլայ:

Չորրորդ, աշակերտութեան ծնողքը պէտք է
դպրատան և թոյլ չտան որ իրենց դստերը
չափ քաղաքացիան, ոսկի ծանր օղբերով, մատնի-
ներով և սպառնացիւններով վարժարան
գան: Այս, մետաքսեայ հագուստներով,
զոյգը 50-60 դուռուշի կօշիկներով (սրթին),
ձեռքերնին հովանոցով, մաշկաբոյժներով և ուրիշ
զարդարանքով վարժարան գալը՝ դատապար-
տելի սովորութիւն մըն է: Արժարանը կը քառու-
հանգեան մը (պարօ) չէ, և վարժարան եկող ա-
շակերտութեան հին պէտք է որ աշխատի իւր միտքը
ուսմանը: Եւ իւր սիրտը բարոյականութեամբ
զարդարել: Արտաքին զարդը ամենեւին պա-
տիւ մը չունի: Աշակերտութիւն մը, բաւական է
որ մարդը և համարուի կերպիւ հագուած ըլլայ:

Վրժարան համարեցինք այս գիտողութիւնը ընել
աշակերտութեանց յարգոյ ծնողացը, ըստորում
ժամանակէ մը ի վեր կրտսնեմը որ դպրատուն
եկող օրիորդներէն շատերը չափազանց հակում
մը կը ցուցնեն ի պաշտօնականութիւն և ի տարա-
պայման ծախս զարգաց (ըստ):

Հինգերորդ, կողմէ մը աշակերտութեանց
մայրերը որ հոգ տանին իրենց դստերը անպա-
կաս յուզարկելու ի վարժարան, որպէսզի դաս-
ընելութեան կարգը չխափանուի և սովորելը
նին շատով կարող ըլլան ձեռք բերելու: Այժմ
աշակերտութեան իրենց դասերէն յաճախ
պակսելու ըլլան, յայտնի է որ անոնց ուսմանը
երբեք կատարեալ չեն ըլլար, և վարժարանը
արժանաւոր պտուղ չկրնար յառաջ բերել:
Սակայն այս պարագային մէջ յանդանքը ոչ
վերատեսուչ և ոչ վարժարանաց կը վերաբերի,
այլ աշակերտութեան ծնողացը:

Հսկողութեանց վարժարանին այս պակասու-
թիւնները յառաջ բերելով՝ ամենին չենք
ուզեր բռնել թէ աղբիւրն այս օրտակար հաս-
տատութիւնը յառաջդրուած թեան շաղկիւն մէջ
չէ, այլ ընդհանրապէս հաճութեամբ սրտի կը
վայելմը, ինչպէս որ դուք ևս, որ յարգոյ

հանդիսականք: Ընդ որ, աշխարհը կրտսնէր թէ
անոր բարեկարգութիւնը երբեք այս աստիճան
հասած չէր և աշակերտութեանը երբեք այս աս-
տիճանը յառաջ բերած չէին: Ամենապէս
չենք կարծեր թէ կրտսնութիւն օրիորդաց աղբիւրն
վարժարան մը թէ ի թոյլ բնաստան և թէ ի
Ռուսաստան, որ բարեկարգութեամբ և ար-
դեամբ շատ գերազանց ըլլայ Հսկողութեանց
վարժարանէն: Օմիտնից:

Այսու ամենայնիւ, վարժարանիս բարեկար-
գութիւնը կրնայ մեծագոյն կատարելագործուիլ
և վերատեսուչ պարտաւորութիւն ունին հսկել
ամենափոքրիկ անկարգութեան մը վերայ անգամ
և հոգ տանիլ ուղղելու զայն: Բանդի փոքրիկ
անկարգութիւնը շատով կրնայ ծնայ եթէ անգամ
մը սպորդի դպրատան մէջ և յայնժամ զժուար
կըլլայ անոր առաջը տանելը:

Ի վերջոյ, այս ալ պարտք կը համարուի ծանու-
ցանել մեծարգոյ աղբիւրն Հոգաբարձութեանց:
Թէ որ և լցէ վարժարանի մը բարեկարգութիւնը
չկրնար հաստատուիլ մնալ առանց անոր աղար հո-
գաւորութեան վերատեսուչ և առանց հարկա-
ւոր եղած տնօրէնութիւնները շարունակ ի գործ
դրուելու ի կողմէն նոցա, քանզի և թէ քիչ
մը զանցառու թիւն կամ անհոգութիւն ըլլայ,
իսկոյն բարեկարգութիւնը կը զիջուի և յայն-
ժամ, ընդհանուր կերպիւ խոսելով, ոչ վարժա-
պետները ճշդիւ իրենց պարտք կը կատարեն, և
ոչ աշակերտները հարկաւոր եղած հնազանդու-
թեան մէջ կը գտնուին: Եւ այս բանը մեր անձ-
նական փորձիւր քաջ քանակելով, կը յայտնուի
ի տեղեկութիւն ձեր, վստահաբար տնօրէնու-
թեանց աղբիւրն վարժարանաց քաղաքիս:

Այս աստիճան, յարգոյ Տեարք, գիտողու-
թիւնները, զոր խիստ բարեմտութեան կը ընենք ի
նպատակ յառաջդրուած թեան Հսկողութեանց
վարժարանիս, որուն վերատեսուչութիւնը, ըստ
խնդրոյ Վրդին, երկու տարի կատարելով, աշ-
խատեցանք, ձեռքերէն եկածին չափ, արդարա-
յնել մեր վրայ ունեցած ձեր վստահութիւնը:
Այստեղ այսօր, առաջիկայ աղբիւրն ժողո-
վոյ մէջ, մեր հրաժեշտը կը մատուցանենք այս
ծանր պաշտօնէս, աղաչելով որ ընդունիք զայն
հանդերձ մեր անհամակարգ խորհրդի յարգանքով,
որով մնամք միշտ,

Իշխր, 5 Յունիս 1860:
Ամենախնայ ծառայք ձեր,
Արքիմիտր (Վիկարիան),
Վիկարի Վ. Վարդապետ:

Ստեփան Ստեփանի մարտ ամսոյն տեղափոխին
մէջ, ուրախ սրտիւ կը կարգաւոր յետագոյ յոյ-
ուածը ի մասին նորահաստատ աղբիւրն գործի
մը խորհրդով մէջ:

Փետրուարի մէջ հաստատուեցաւ և յուն-
վարի 4ին բացուեցաւ Հայ օրիորդաց համար
փոքրիկ դպրոց մը, որ Վաղարշապէս ընդհանուր
վերատեսուչութեանը ներքեւ կը գտնուի: Աշակեր-
տաց բարոյական և ուսումնական կրթութիւնը
յանձնուած է Ստեփան Վաղարշի տիկնոջ, որ
գործիքն անմիջական վերատեսուչն է, և միան-
գամայն ուսուցիչ բաւական է, գաղղիական և
ձեռագործի, Վարդի տնտեսական կառավա-
րութիւնը յանձնուած է երեք հոգաբարձուաց
որք են Աթլեան (Վաղարշի աղա, Չեմպերձ-
եան Սահակի Վարդերէս աղա, և Վրդապե-
եան Վարդապետ աղա, իսկ ուսումնական կառավա-
րութեանը տեսչէ Տիգրանեան Վարդի աղա:

Վստան նիւթերը սքաւ են, Հայերէն գրա-
վարութիւն և մաթեմատիկ, Կրթութեան թիւ,
այսինքն քրիստոնէական վարդապետութիւն,
Վատմութիւն սուրբ գրոց, Վարդապետ ընդհա-
նուր պատմութեան և աշխարհագրութեան,
Թուաբանութիւն, Ռուսերէն և գաղղիական
ընդուն. Կար, ձեռք և աղղիներ զորութիւն:

Ով որ ուզէ իւր տղանը դաշնակ (Ֆորթե-
փիւն) սովորեցնել տալ, տարեկան տուրքէն
գուրս պիտի վճարէ ամիսը 4 ռուպլի արծաթ,
շաբաթը երկու համար հաշուելով, ամեն մէկ
համար կէս ժամ:

Վստան մէկ աշակերտին տարեկան ուսման հա-
մար տալիքն է 60 ռուպլի արծաթ, որ 4 ամիս
4 ամիս կառնուի կանխիկ (փէշին) քանակա-
ն:

Րուպլի արծաթ: Ինչեց ի դատ, տարին վեց
րուպլի կը վճարեն ծնողք իրենց գաղկին տուել-
լը թղթին, գրիչին, թանաքին, մատիտին և
ուրիշ այսպիսի մանր ծախքերուն համար: Գրքի
ծախքն ալ ծնողաց վրայ է:

Աշակերտութիւնը դպրոց եկած ատենները միա-
կերպ հագուստ պիտի ունենան, սահմանաւ
ձեռով և գունով: Օտանը դպրոց տանողն ու
բերողը միշտ իրենց անէն մարդ պիտի լինի:

Աթլեան աղբիւրն եղբարք հինգ հատ
չբաւոր օրիորդաց ուսման տարեկան ծախքը ի
րենց վրայ առած են:

Այս յոյուածէն կրնանք թէ թեոք սիրոյ
Հայ օրիորդաց դպրոցը քաջօղ աշակերտութեան
մը, տարին 60 արծաթ ըստ պիտի այսինքն քաղա-
վանց պիտի վճարէ, և քաղաքիս այսօր տան
Կրթիքի գիտութեան, Չեմպերձ հաշուելով, 1850 կը
տարին, որ ամիսը 110 ընչէն աւելի կը լինայ:

Գործելու լրագրոյն նախընթաց թերթով,
Կատանդուպոլսոյ Վիկարիական Հայ օրիորդաց
գործիքն փայտը խոսելով ըսինք թէ իւրաքան-
չիւր աշակերտութեան 50 ընչ պիտի վճարէ:

Երբ որ այս վճարմանց պայմանները բաղդա-
տելու ըլլանք Կրթիքի Հսկողութեանց վարժարա-
նին հետ, ուր ամեն ուսմանը ձրի և բաւական
բարեկարգութեամբ կը սրտի, յայնժամ մեր
ձեռքը եղած բարեաց արժանիքը ևս առաւել
երախտագիտութեամբ պիտի ձանաչենք, և օ-
րիորդաց ծնողքներուն օգտակար կոչու թիւնը
բացայայտ պիտի տեսնուի: Իսկ ըստ սրտմ
չափ տարիներէ ի վեր տուած է մը ձրի ուսու-
ցանել մեր գաղափարները, այն պատճառաւ մեծ
բան մը չենք իւր մեզ այս բարեկարգութիւնը:

Առաջնայն-պոլսոյ սուրբ Փրկիչ աղբիւրն
վարժարանի աշխարհայ իշխր հայր:

Վստան խորհրդոյ չէ, որ ուղեցինք յատուկ
վերնագրով մը քանի մը խօսք գրուցել այս հա-
ցին տեսակին վրայ: Վստան այս կերպիւ յու-
սամք թէ հասարակութեան ուշադրութիւնը ա-
ւելի գիւրութեամբ կրնանք ձեռք բերել այս
նիւթոյն վրայ, որ մեզ ծանրակշիւ կերպի:

Սուրբ Փրկիչ վարժարանին նորահաս տղայքը
այնպիսի հայ մը կուտեն որ ոչ միայն իբրեւ ա-
ծուխ սե է, այլ խմոր է տղան (չամուրի) պէս, և
գառն, թթու, ու աւազոտ: Վեր ըստին
ճիւղարտութիւնը հաստատուելու համար չէ մը աշ-
խատիւ վարժարաններ յառաջ բերել, այլ
կողմէ մը Կատանդուպոլսոյ դատաւոր մը ըն-
թերցողները, որ ի սէր աղբիւրն որ և անտե-
րուց մանկանց գաղափարութիւն յանձն տանուն
որ մը սուրբ Փրկիչ երթալ և ճաշին ժամանակին
սպասելով, այս հայր տեսնեն և պատառ մը
ճաշակեն:

Աշակերտաց միւս կերակրաց վրայ առաւ
կու թիւն մը չունինք ընելու: Վստան համեղէ
եղեր կամ անհամեղէ եղեր, հոգ չէ, բայց հայր
ըստորում հիմունքը ստուգի է մարդոյ, պէտք
է որ առողջութեան փնտաւար ըլլայ իւր սպա-
կանաւորտակով: Երբ ցաւելով կըսենք թէ
սուրբ Փրկիչ վարժարանին աշակերտաց տուած
հայր փնտաւար է անոնց առողջութեանը:

Տարակոյն չունիմք, թէ աղբիւրն գերաւոր
ժողովէն հաստատուելու առանձնաժողով ի բըն-
նութիւն գործոց աղբիւրն հիւանդանոցին, այս
մեր ըստը պիտի հաստատուի, մանաւանդ որ նոյն
առանձնաժողովին յարգոյ և բանիւրուն անգա-
մայ մէջ պիտի անհամար բժշկներ ևս կը գտնուին:

Չենք պահանջեր որ ձերմակ և պատուաւան
(խառ) հայ մատակարարութիւն տուրք Փրկիչ վստա-
ցը մէջ պատուարեալ խոշորաց և անտե-
րուց մանկանց, այլ պէտք է որ անոնց կերած
հայր առողջարար ըլլայ, այսինքն աղղի եփած,
սուսնայ տաղաւ և համեղ, հոգ չէ եթէ թխա-
գոյն (էսմէր) է եղեր, քանզի հային համեղու-
թիւնը անոր գոյնէն կախեալ չէ:

Կարծեմք թէ այս գործը աղբիւրն գիտողաց
յատուկ խառնատարութեանը արժանի խնդիր
մըն է, և տարակոյն չունիմք թէ շատով օրի-
նաւոր տնօրէնութիւն մը կրնան այս կարն որ
բանին վրայ, եթէ մինչև յայսօր տակաւին
չեն ըրած: Վստան դրամական մեծ տարբերու-

Թիւն մը չի ունի և ապականեալ հացին մէջ, բոտ այնմ մասին որ թիւն և գառն հացը շատ կերթայ, այսինքն զայ կը լայնի. ինչու որ աշակերտ, ներք հացին կեղևները միայն կուտեն և մէջինը՝ որ թիւն և խմոր է, կընտեն և այնինչ է թէ աղի կեղևը և համեղ հաց որ լայն, այս անտէ զուրկներ չպատահիր ։

Այն մեծարգոյ և բարեգութեան մեծ ինքը՝ որոնք բարեպաշտ օրհորոյ թիւն մը ըրած են, տարին մէկ կամ երկու անգամ զանազան տեսակ պտուղներ և կերակուրներով հացիկը ընել սուրբ փրկչի վանքը պատարարեց, իւրաքանչիւր անգամին 15-20 հազար զուռուշմար ընելով, այնպիսի առատագութեան մեծացող օրհորմութիւնը՝ կընտեն անշուշտ աւելի միթարական պիտի ըլլայ յիշեալ խղճաւոր համար, եթէ նոյն գրաւից գումարը գործածուելու ըլլայ անոնց հիմնադր մեծագը, այսինքն ամենօրեան կըրած հացին տեսակը լաւացընելու ։

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ԻՆԴԻՐ

Թեպէտեւ Արեւելեան խնդրոյն յանկարծ վերստին երեւան ելելը՝ ի սկզբան պատճառ տուաւ մտածելու շատերուն թէ քաղաքական գործքերը ծանրապէս պիտի շփոթուին, սակայն Արեւելեան շուտով խմացաւ թէ օրինաւոր առարկութեան մը վերայ հիմնուած չէ այն մեղադրութիւնը, թէ թուրքաւորները քրիստոնէից կացութիւնը անհանդուրժելի է ։

Ասանց զուրկելու թէ բարեկարգութեան կարօտ բան մը չկայ, կրնանք հաստատել թէ քրիստոնէականները աւելի մարդասիրութեամբ և աւելի քաղցրութեամբ կը կառավարուին քան նոյն խի մահմետականները ։ Իսկ խմորին կրօնական թոյլատուութեանց, աւելորդ կը համարվի խտելու այս տեղ, վառելի անեն մարդ գիտէ և իւր խի աչքով կը տեսնէ թէ օսմանեան բարեկամութեամբ թիւնը ամենին կրօնի խտրութիւն ըրած չունի և կրօնական զինուոր ազատաբար ի գործ կը դրուի թուրքաւորներին մէջ, այն ինչ Արեւելեան մէջ քրիստոնէայ շատ տեղութիւններ կրնանք յառաջ բերել, ուր կրօնամեծութիւն տակաւին բաւական զօրութեամբ կը տիրէ ։ Քրիստոնէից յառաջարկմով թիւնը՝ թէ գնաւ, զան ուսմամբ և թէ վաճառականութեամբ, միթէ անվտանգ ապացոյց մը չէ՞ թէ անոնց վիճակը, օսմանեան երկրին մէջ, շատ հանդիս է և ամեն կերպ ազատութիւնները կը վայելին ։

Այոք է որ Անտուրուի և Սուլթանի ներքին կողմերը անիրաւութիւններ կը լայնէ ի կողմանէ քաղաքացիացի, որոնք շատ անգամ յանցանոր կը լայնէ օգտատուութեան (սուլթանի մարդասիրական կամեցողութեանցը դէմ, սակայն կայսերական բարեգութեամբ կառավարութիւնը միթէ չի փութար միշտ անաշտուութեամբ պատժելու զանցանորները, երբ որ ժողովրդեան կողմանէ գանգատ կը լայնէ անոնց դէմ ։ Բայց յայտնին որ անիրաւութիւն և որ ազգ կրնայ մեկնել մէկ աւելի բարեկարգութիւնները կատարեալ կերպով ի գործ դնել ։ Ամեն բան ժամանակաւ և առաջնահարգ պիտի յառաջանայ, բնութեան կարգը այս է, և անոր դէմ, ժամանակէ յառաջ, արդիւնք պահանջը արդարութեան և առողջ մտաց հակառակ է ։

Անձին Արևմտեան կառավարութիւնը, որ արդարութեան և իրաւանց շահէն չուզեր երբեք խտրուիլ, այս օրինակ որ քրիստոնէութիւնները ըրաւ Արեւելեան և Վաղարշ կառավարութեանցը ի մասին քննութեան առաջարկութեանը, զոր կուզէին որ ի գործ դրուի ։

Անգղիան մտերմ և անշահասէր բարեկամ է թուրքաւորներին և անոր մէջ բնակող օսմանեան հպատակ զանազան քրիստոնէայ ժողովուրդ, ուստի անոր խնայական խրատները երբեք կառկածու որ չեն կրնար համարուիլ, ըստօրում մարդասիրական անկեղծ զգացմունքէ կը զբոսնին ։

Անտոնէն յետագայ յօդուածը կը յաւելարէ ինչ մեզ ի հրատարակութիւն ։

Սուրբ Բիւրիւնային ընդհանրապէս լայն քաղաքական է ։

Վրաստանացի կարծիքը շատ անգամ սխալ

և մեղար են, մանաւանդ երբ որ հին վարդապետութիւններէ կը ծագին, այնինչ հասարակաց առողջ գաղափարները իրաւացի է միշտ աւանց օգնութեան վարդապետութեանց ։ Այս բանը ամենաճշմարիտ է ի մասին բժշկական գիտութեան, և առողջ գաղափարները առաւելորդ են ելած փորձառու բժշկի մը գերակայութիւնը ի վերայ այնոցիկ որ գերի եղած են վարդապետական գրութեանց, յայտնի կերպով և բաւականապէս հաստատուեցաւ Հորդուէյ բժշկին գերեզնից յաջորդութեան, զոր աշխարհ ամենայն կը քարոզէ ։

Այս արտաքին կարգի անձին արժանիքը յատկապէս Արեւելեան մէջ կը ծանցուի ։ Արեւելեանները շատ աղէկ գիտեն թէ անոր գերեզնից պիտի բժշկեն այն հիւանդութիւններն անգամ, որոնք անդամներէն համարուած են հին գրութեանց հետեւը բժշկներէն ։ Հորդուէյի գերակայութեան խիստ յաջող արդիւնքը անեցան որովայնաւոր ծովան ջերմատաքեղ զեպքերուն մէջ, զորոնք սոսկալի են Արեւելեան մէջ ամառուան և աշնան ժամանակները ։ Անկ խտրուի, այս տեսակ հիւանդութեանց մէջ ձեռք բերուած արդիւնքը հրաշալի կարգը անցնելու բաներ են ։ Կարեն Գոսէ Արեւելեան որ մօտ օրերս հասաւ ի Բատիքս Հաւանայէն գաւառ, օրագրութեան միջոցաւ վերջից, թէ իւր ճանապարհորդութեան ժամանակը ջերմատաքեղ ծովան հիւանդութեան մը բուժուեցաւ, որուն ընկերակցի էին սասակի խիթը (սանձը) և փոխաւոր Նաւուսի վերադարձը յայտը կտրած էր, բայց վերջին փորձ մը ընելու համար և իբրեւ խարխիւ փրկութեան, Հորդուէյի գերակայութեան հրաշալի տուփին օգնութեանը գիտէ, զոր նաւապետը ունէր, և քանի մը գերակատ տրուեցաւ հիւանդին ։ Այն բոլորէն սկսեալ, ըստ ասութեան նաւապետին, հիւանդին վիճակը սխալ աղէկ տուեալ Բատիքսին աւանդակաւոր չհասած կատարելապէս բժշկուեցաւ ։ Այս տեսակ եղելութիւնները անհակառակէի ապացոյցներ են, որոնցմով լեցան են Արեւելեան, Արաղիւնայի, Արգոնայի կան Ամերիկայի, Բեռլինի, Երևանի և Պուլսի ։ Այդտեղ օրագրութիւնները, նմանապէս Արաւիական Ամերիկայի հրապարակական թերթերը ։

Հորդուէյի սպիւնային համբաւն ալ մեծ ապացոյցներով հաստատուեալ մարդոյ մարմնի վերաբերեալ հիւանդութեանց համար, որպիսի են դուրս արուած վերքը, հրատապ պարարները (երլանձը), խուլ գոյացնող ժանտախտերը (սքրաճա), և ուրիշ որոնցք արտաքին անկարգութիւնք ։ Տիկիները վտաճութեամբ կը դործածեն զայն ընդ գեմկարմիր բիծերու և մօրթոյն վերայ դուրս տուած ուրիշ որոնցք պղտիկ վերքերու, համադրուած ըլլալով որ այս պատուական գեղը ամենին վնասակար նիւթ մը չպարտեալիք ։ Ինոնք կը դործածեն նաեւ այս գեղը իբրեւ ընտանեկան դարման ի նուաճումն արտաքին բորբոքմանց և ի բժշկութիւն խղճութեան ծնունդներու (պէրէ) ։ Հորդուէյի սպիւնային ուրիշ ամեն բաւականէ (պոմ) գերազանց համարուած է Արեւելեան ամեն կարգի և ամեն առաջնահարգ ժողովուրդ մէջ ։

Հնդկաստանի Ղափա կղզւոյն Արեւելեան քաղաքը բնակող մեր հայազգի յարգելի բարեկամներէն մէկը զոչնաւորութիւն յանձն առեր է ցուցակ մը յաղարկելու մեզ, զոր հորաններէն լեզուաւ հրատարակուած դրքէ մը թարգմանել է ։ Այս ցուցակաւ կը յայտնուի չորս տարուան մէջ, այսինքն 1851էն սկսեալ, մինչև 1854ամին վերջը, բոլոր աշխարհիս մէջ արտադրուած շաքարի գումարը ։ Երբ 82 միլիոն 24600 բլբլու, կամ կենդինար ։ Յամին 1851 արտադրուած շաքարը՝ 19324800 բլբլուէն հասեր է, 1852ին՝ 19137600, 1853ին՝ 21140800 և 1854ին՝ 22638400 բլբլուէն շաքար ելեր է ։ Յամին 1854, (նոյնիսկ) Հնդկաստանը 2 միլիոն 755200 բլբլուէն շաքար արտադրեր է և Ղափա կղզին, որ Հորանտուցու ձեռքէն է, 1 միլիոն 600000 բլբլուէն արտադրեր է ։

Վրաստանի խնդիրը Վրաստանցիներէ քաղաքին հէկից կը ծագէ պատգամաւորութիւն մը մայիսի

7ին Արեւելեան օգոստոսական կայսեր ներկայացուցիչ Վ. Էննա ։ Այս պատգամաւորութիւնը Վրաստանցիներէ հրէից ջերմեանդ երախտադրութիւնը յայտնեց Նորին Ա. Է. հաւատարմութեանը վստի իրաւանց և իշխանութեանը որ կայսերական հրապարակաւ շնորհուեցաւ հրէից օրպէս յետ այսորիկ կարող ըլլան անշարժ ստացուածք ծախու առնելու ։

Այս օրինակ պատգամաւորութիւններ ուրիշ քաղաքներէն ևս հասած ի Վ. Էննա և պատկուանեցան կայսեր ներկայանալու ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 8 ՅՈՒՆԻՍԻ

Կայսերական հրապարակաւ հետեւեալ պաշտօնաբանութիւններ և փոխաւորութիւններ եղան ։

Արապիստանի զօրաբանակին ընդհանուր հրամանատարութիւնը Նաթիք փաշային յանձնուեցաւ ։

Մերտինի նախորդ գայմագամ Սուլթան փաշան՝ Մէնթէշի կառավարիչ կարգեցաւ ։

Մէնթէշի և Ֆէնտին՝ առաջին քարտուղար (պաշտօնապաշտ) անուանեցաւ Հալիպի նահանգական մեծ ժողովին մէջ ։

Խարբերդի նախորդ Սուլթանը Սուլթան փաշան՝ Սուլթան Սուլթանը կարգեցաւ, և Խարբերդի Սուլթանը պաշտօնը Վ. Է. փաշային յանձնուեցաւ ։

Արտուր լազ աղան՝ Իրտէքի գայմագամ (տեղակալ կառավարիչ) կարգեցաւ ։

Սուլթանի գայմագամի պաշտօնը Շիւքրի Պէյի տրուեցաւ ։ Վ. Է. գայմագամութիւնը Մէնթէշի փաշային յանձնուեցաւ և Հիւսէյին Շիւքրի և Ֆէնտին՝ Սուլթանի մէջ Օհրի քաղաքին գայմագամ անուանեցաւ ։

Վաղարշի վեհափառ կայսրը հաճեցաւ Պատուով Է. Է. կարգին հրամանատարի առաջնորդ շնորհել վեհափառ Հալիպի Վ. Է. օգոստոսական Սուլթանին առաջին խորհրդի քարտուղարն է և վեհափառ Վաղարշի և Ֆէնտին, որ արտաքին գործոց պաշտօնատան խորհրդականն է ։ Այլ նոյն կարգին պաշտօնատարի (օֆիսի) առաջնորդ շնորհեց վեհափառ Ս. Ֆէնտին Վ. Է. նմանապէս հայազգի Նաթիք փաշան և Վ. արդտի փաշան Պատուով Է. Է. կարգին ասպետ (շեփով) անուանեցան ։

Արտաքին գործոց Վաղարշի ընդհանուր հրամանատարանէն ելած ծանուցում մը, որ Վ. Է. օրագրոյն մէջ հրատարակուած է, կը յայտնէ թէ նոյն տեղութեան փաստաբանները հարցուելով միեւնոյն տեղութեան կառավարութեան, պատասխաններ են թէ՛ ըստ զօրութեան գործադրութեանց, Վ. Է. հպատակները այնպիսի արտօնութիւն մը չունին որ ազատ կացուցանէ զերեք ի վիճարու մէն արտաքին կարգի տուրքին, որ հաստատուած է զրամաթղթերը ժողովելու համար ։ Վ. Է. անորոյ Վ. Է. հպատակները կը հրապարակեն ի հատուցանել յիշեալ տուրքը, և եթէ հաստատուեալ չուզեն, յայտնաւորեն իրենց խնդրութեանը պիտի գոցուին ։

Օգոստոսական Նաթիքի կայսրը հաճեցաւ պատուել զբլբլ Նաթիքի Սուլթանին, որ Վ. Է. զթէթ է Յուսէյն աղան, պաշտօնատար (օֆիսի) անուանելով զնա Պատուով Է. Է. կարգին ։

Արեւելեան և Շուվալէն հասած նամակները կը ծանուցանեն թէ բարձրագոյն Ս. Է. Վաղարշ, համեմատ մարդասիրական հրամանաց օգտատուութեան Սուլթանին, մեծ գործունեութեան և բարեկամութեան օգուով ամեն միջոցները ի գործ կը դնէ Սուլթանի բարեկարգութեան անդրադարձի հիման վրայ հաստատուելու ։

Նորին Բարձրութիւնը, որ անցեալ տմայ 22 ին հասեր է Վ. Է. առնա, բարեհաճեր նոյն օրը ընդունելու քաղաքին ամեն աղքատ երեւելիները, Յուսէյն մարապօղլու, աղքատի հորաբարձուները և այլն, որոց հետ բաւական ժամանակ սիրով խօսակցեր է և զանազան տեղեկութիւններ ստանալով ժողովուրդը այժմեան կացութեան վրայ, հարկաւոր եղած կարգադրութիւնները ի գործ դրեր է ։

Երկու օր Վ. Է. առնա մնալէ ետեւ, բարձրագոյն տիւր Ս. Է. Վաղարշ շաքար ելեր է Շուվալէն երթալու, ուր մեծ ուրախութեամբ և երախտագէտ օրով ընդունուեցաւ, ըստ ժողովրդի

